

WLODEK RABINOWICZ och TONI RØNNOW-RASMUSSEN

Finala och intrinsikala värden¹

Begreppet egenvärde kan tolkas på två olika sätt. Ett objekt sägs vara *intrinsikalt* värdefullt i den mån dess värde beror ('supervenerar') på dess interna, dvs icke-relationella, egenskaper (jfr Moore 1903, 1922, 1993²). Det har ett *finalt* värde om det är värdefullt som 'självärdamål', eller 'för dess egen skull', snarare än för något annats skull. Enligt den bland moralfilosoferna dominerande uppfattningen är det emellertid fråga om två sätt att uttrycka samma sak: att värdera något för dess egen skull är att värdera det för de egenskaper det har i sig självt; det är således att värdera det intrinsikalt – på grundval av dess interna egenskaper.

Detta traditionella synsätt har emellertid under senare år angripits av Christine Korsgaard, Shelly Kagan och John O'Neill, som alla argumenterar för följande tes:

(C) Finala värden behöver inte vara intrinsikala.

Så vitt vi vet har implikationen i den andra riktningen inte ifrågasatts

1 Denna artikel baserar sig på en utförligare engelskspråkig förlaga (Rabinowicz & Rønnow-Rasmussen, 1999). Vi vill tacka följande personer för deras värdefulla synpunkter: Lars Bergström, Bengt Brülde, John Broome, Gunnar Björnsson, Krister Bykvist, Erik Carlson, Garrett Cullity, Åsa Carlson, Sven Danielsson, Johan Brännmark, Dan Egonsson, Klemens Kappel, Ulrik Kihlbom, Ian Law, Sten Lindström, Hans Mathlein, Derek Parfit, Ingmar Persson, Björn Petersson, Peter Sandøe, Caj Strandberg, Folke Tersman och Michael Zimmerman.

2 I den engelskspråkiga förlagan diskuterar vi också en annan tolkning av Moores definition av intrinsikalt värde, enligt vilken värdet ifråga antas supervenera på objektets *essentiella* egenskaper. Denna alternativa tolkning passar bättre en del av hans senare uttalanden och kan ha oberoende fördelar (se slutsektionen nedan), men den stämmer mindre väl med den gängse användningen av uttrycket 'intrinsikalt värde' bland nutida moralfilosofer.

(med ett undantag, se Moore 1965 (1912), ss 30–32). Inte heller vi kommer att göra det. I stället vill vi i denna artikel ge ytterligare stöd åt (C).

1. Icke-intrinsikala finala värden – ett första försök

Korsgaard antar att ett objekt är intrinsikalt värdefullt om "källan" till dess värde finns i objektet självt. Hon påpekar därefter att källan till värdet hos de objekt som är värdefulla som ändamål kan mycket väl stå att finna utanför dessa objekt själva; den kan ligga i våra intressen eller attityder som riktas mot tinget ifråga (Korsgaard 1996 (1983), s 252).

Detta argument för (C) förefaller oss emellertid vara missriktat. Föreställningen om en 'källa' till värde är öppen för två olika tolkningar. Å ena sidan kan man ha i åtanke de drag hos objektet på vilka värdet supervenerar (de egenskaper vi värderar objektet för); dvs den s k *superveniensbasen*. Om dessa drag utgör objektets interna egenskaper är värdet ifråga intrinsikalt, i den vanliga betydelsen av denna term. Å andra sidan kan man med 'källan' avse de *konstitutiva grunderna* för objektets värde. Dessa kan mycket väl föreligga utanför själva objektet även om superveniensbasen uteslutande består av interna egenskaper. Tänk på följande analogi: Att ett visst schackdrag är tillåtet är något som supervenerar på dragets interna egenskaper samt på situationen på schackbrädet. De konstitutiva grunderna för dragets tillåtenhet finns däremot i något externt – i våra schackkonventioner. Enligt preferentialistiska teorier om värde kan våra preferenser och viljeattityder på ett liknande sätt utgöra den konstitutiva grunden för värdet hos de objekt mot vilka dessa attityder är riktade. Men om objektet på detta sätt eftersträvas *på grund av sina interna egenskaper* är dess externt konstituerade värde likväl intrinsikalt: superveniensbasen för värdet utgörs av de egenskaper som objektet har i sig självt. (Jfr O'Neill 1992, Rabinowicz & Österberg 1996 samt Rabinowicz 1996; för en kritisk granskning av denna slags preferentialism se Bykvist 1988).

Om våra preferenser utgör de konstitutiva grunderna för ett objekts värde, är det rimligt att utgå ifrån att de förlämnar värde åt objektet inte blott i den aktuella världen utan även i andra möjliga världar mot vilka dessa preferenser kan vara riktade – även i sådana världar i vilka dessa preferenser inte längre skulle föreligga. Till skillnad från superveniensbasen behöver följaktligen värdets konstitutiva grund inte föreligga i

alla de möjliga världar i vilka objektet antas vara värdefullt (jfr Rabinowicz & Österberg 1996, ss 10 and 22f, samt Rabinowicz 1996, s 31).³

De egenskaper på vilka objektets värde supervenerar åberopas ofta som skäl för våra handlingar. Vi kan däremot normalt inte hänvisa till våra preferenser eller viljeattityder som handlingsskäl – åtminstone inte så länge det är en fråga om ett handlande för objektets egen skull. Preferenserna dväljer i bakgrunden snarare än i förgrunden för vår handlingsmotivation (jfr Pettit & Smith, 1992). Därför kan de vara konstitutiva grunder för finalt värde men de tillhör vanligtvis inte superveniensbasen.

Medan påståenden om superveniensbaser för värden hör till axiologin, kan påståenden om konstitutiva värdegrunder lämpligen ses som tillhörande metaetiken. En sådan gränsdragning förefaller vara rimlig även om gränsen mellan axiologi och metaetik är långtifrån så skarp som man kunde önska.

Vi kan därför konstatera att Korsgaards argument för (C) bygger på en sammanblandning av superveniensbasen med de konstitutiva grunderna. (Sammanblandningen återkommer förresten i Korsgaard 1998, s 63.)

Brülde (1988, ss 388) har hittat en annan tvetydighet i Korsgaards idé om värdets källa. Att källan till värdet finns i objektet självt kan betyda, enligt Brülde, antingen att värdet supervenerar på objektets interna drag eller att dess värde är icke-derivativt, dvs att det inte ärvs från något annat värdefullt objekt. Att Korsgaards artikel från 1983 blandar ihop även dessa tolkningar med varandra tycks stå klart. Från hennes nykantianska perspektiv härstammar allt finalt värde hos våra målsättningar ytterst från det intrinsikala värdet hos den goda viljan, som ställer upp målsättningarna ifråga. Värdeförläning består alltså i värdeöverföring (jfr Korsgaard 1996a (1983), s 269) Noteras bör dock att Korsgaard i sina senare arbeten har övergivit denna tvivelaktiga uppfattning. Som hon säger i sitt svar på Jerome Schneewinds kritik:

3 I detta avseende är schackanalogen missvisande: Ett schackdrag som är tillåtet givet våra schackkonventioner skulle kunna vara förbjudet om konventionerna vore annorlunda. Medan preferenser som grund för värde kan antas ha ett obegränsat modalt omfång, så är schackkonventionerna inte tillämpliga på alla möjliga världar.

”Jag är medveten om att jag i tidigare arbeten fick det att låta alltför mycket som om värdet var någon slags metafysisk substans som förs över från oss till våra mål via ett fritt val” (1998, s 63f; jfr också 1996b och 1996a, s 407). Fortfarande håller hon emellertid fast vid den av oss kritiserade tanken att ett objekts värde måste vara extrinsikalt om det är förlänt utifrån, genom våra attityder eller val.

2. *Icke-intrinsikala finala värden – ett andra försök*

Sammanblandningen av den konstitutiva grunden för värde med värdets superveniensbas finner man också i Kagans uppsats. Intrinsikalt värde baserar sig enbart på objektets interna egenskaper. Men i så fall, hävdar Kagan, måste värdesubjektivismen implicera att intrinsikalt värde inte existerar. Givet ”en radikalt subjektivistisk syn på värde, enligt vilken inget skulle vara värdefullt som ändamål i frånvaron av varelser som värderar det”, kan inget vara intrinsikalt värdefullt (Kagan 1992, s 184). Liksom Korsgaard blandar Kagan samman värdets superveniensbas med dess konstitutiva grunder: För värdesubjektivismen är det de senare, men inte nödvändigtvis den förra, som är förlagda till de värderande subjekten.

Kagan har dock ytterligare ett argument för (C), som är mer relevant för våra syften. Samma argument framförs också av O’Neill. Bägge påpekar att ett objekt kan vara värdefullt för dess egen skull i kraft av sina relationella drag, som t ex unikhet (Kagan 1992, s 184) eller sällsynthet (O’Neill, 1992, s 124). Ett sällsynt eller unikt objekt kan värderas även när det varken är ett medel för något värdefullt eller en del av en större värdefull helhet. ”Det som värderas för dess egen skull kan mycket väl värderas delvis på grund av olika relationella egenskaper” (Kagan, *ibid*). Notera att i detta fall antas objektets finala värde *supervenera* på en relationell egenskap: vi värderar det därför att det är sällsynt eller unikt. Det är således inte längre en fråga om en sammanblandning av värdets konstitutiva grunder med dess superveniensbas.⁴ Huruvida en sådan värdering är rimlig eller ej är en sub-

4 Enligt Beardsley (1965, ss 1f) har dock sådana föremål som, säg, sällsynta frimärken ett speciellt sorts värde, som varken är instrumentellt *eller* finalt. Beardsley tycks mena att ett sällsynt frimärke inte kan värderas för dess egen skull (finalt). Anledningen är att dess värde ”kan tas ifrån det, utan att på något sätt förändra frimärket” genom att posten låter trycka upp flera millio-

stantiell fråga som vi inte behöver ta ställning till.⁵ Antag emellertid att den är rimlig. Vilken slags status har då det värde vi talar om? Detta är vad vi önskar diskutera. Vi är således intresserade av en frågeställning som hör till formell (snarare än substantiell) värdeteori.

Om O'Neill och Kagan är på rätt spår, kan exempel på icke-intrin-sikala finala värden lätt mångfaldigas. O'Neill ger ett exempel från miljöetikens område: En vildmark kan vara särskilt värdefull därför att den aldrig har beträttts av människan, vilket ju är en relationell egen-skap. Den baseras på en relation mellan människorna och vildmarken som består i att de förra aldrig har satt sin fot på den senare. Till en annan grupp av exempel hör de fall där något värderas för dess egen skull i kraft av sitt speciella förhållande till ett bestämt föremål, händelse eller person. En originalmålning kan värderas för dess egen skull därför att den är ett original snarare än en kopia. Dess finala värde supervenerar delvis på dess speciella kausala relation till konst-nären.⁶ Prinsessan Dianas klänning kan vara ett annat exempel. Vi sätter värde på klänningen just därför att den har tillhört Diana.

Men är det inte fråga om ett *instrumentellt* värde? Är inte Dianas klänning ett exempel på något som endast har värde som medel? Klän-ningen gör det möjligt för oss att upprätta en relation, ehuru en indirekt sådan, med en person vi beundrar eller uppfattar som viktig av en eller annan anledning. Att ha en sådan relation är något som är viktigt för oss. Klänningen är bara ett verktyg i sammanhanget. Är det

---

ner kopior. Detta förutsätter emellertid vad som skulle bevisas: att värdering av objektet för dess egen skull alltid måste basera sig på egenskaper som objektet har i sig självt; dvs på egenskaper som det skulle behålla vid till-komsten av kopiorna.

5 Michael Zimmerman (1998) hör till skeptikerna. Varför skulle sällsynthet göra frimärket värdefullt *för dess egen skull*? Frimärkets andra relationella egenskaper, t ex dess användning vid brevbefordran, ger det blott ett instru-mentellt värde. Varför skulle då sällsynthet tillmätas särskild status? Hans undran är befogad, men vi skall inte försöka stilla den här. Det är som någon frågade varför bara vissa interna egenskaper hos objektet ger det ett intrinsi-kalt värde medan andra inte gör det. Frågor av detta slag kan endast besvaras av en substantiell axiologisk teori och inte av en formell teori om värde.

6 Notera att vi inte talar om originalets *ekonomiska* värde. Sitt finala värde skulle originalmålningen behålla även i närvaro av ett flertal exakta kopior, men dess ekonomiska värde vore lågt om ingen kunde skilja den från de tal-rika kopiorna.

inte så exemplet skall tolkas? Inte nödvändigtvis. Även om vår önskan att etablera ett samband med Diana mycket väl kan utgöra en del av den kausala förklaringen till vår värdering av klänningen, behöver detta inte betyda att värderingen själv är av det instrumentella slaget: om vi avgudar Diana, uppfattar vi inte klänningen blott som verktyg; vi tillskriver den snarare ett egenvärde. Jämför med O'Neills exempel: Vildmarkens värde ligger inte enbart i att den gör det möjligt för oss att komma i kontakt med något orört av människohand. Dess värde skulle, från vår synvinkel, kvarstå även om vi aldrig besökte platsen eller ens visste om den.

Men om nu Dianas klänning är ett bra exempel på vad vi är ute efter, då finns det ett otal andra exempel av liknande slag: Napoleons hatt, en fartygsplanka från *Mayflower*, etc, etc. I alla dessa fall förvärvar ett ting ett icke-instrumentellt värde i kraft av sin kausala relation till en speciellt viktig person, föremål eller händelse. Ett objekts finala värde härrör från ett annat objekts vikt eller betydelse. Notera att det kan finnas ett samband mellan denna typ av finalt värde och det finala värde som grundas på sällsynthet. Fanns det många Napoleonhattar i omlopp skulle de kanske sakna finalt värde eller åtminstone besitta det i lägre grad.

Korsgaard diskuterar ett annorlunda fall av finalt värde som baserar sig på ett tings relationella egenskaper. Vi kan säga "om vissa typer av ting, såsom luxuösa redskap, att de värderas för deras egen skull förutsatt att de är användbara [en relationell egenskap]. Minkpälsar, vackert porslin och praktfullt emaljerade stekpannor är alla saker som människor skulle kunna välja delvis för deras egen skull under förutsättning att de behåller sin instrumentalitet: dvs givet den roll de spelar i våra liv" (Korsgaard, 1996a (1983), s. 264). Det rör sig om en intressant och något paradoxal grupp av fall: det finala värdet hos föremålet antas här vara delvis baserat på föremålets instrumentella värde (eller, alternativt, på samma relationella egenskap som gör föremålet instrumentellt värdefullt). Användbarheten är naturligtvis inte tillräcklig för att göra minkpälshuset värdefullt för dess egen skull; den är dock en nödvändig förutsättning.

3. Reduktionsmanövern

Uppfattningen att ett objekts finala värde kan basera sig på relationella egenskaper inbjuder till följande gensvar: När ett objekt, X, sägs vara

värdefullt för dess egen skull i kraft av sin relation till något annat (eller några andra) objekt, betyder detta egentligen ingenting annat än att det finala värdet tillkommer *sakförhållandet* att X som har denna relation existerar. Den relationella egenskapen hos X ingår som en komponent i det värdefulla sakförhållandet. Därigenom blir sakförhållandets värde intrinsikalt, i så måtto som det baserar sig på interna drag hos förhållandet. Till exempel är värdet hos en vildmark orörd av människohand inget annat än det intrinsikala värdet hos sakförhållandet *Den av människan orörda vildmarken existerar*. Analogt reduceras värdet hos Dianas klänning till det intrinsikala värdet hos sakförhållandet *Dianas klänning existerar*. Vad som tidigare sågs som en extern, relationell egenskap hos klänningen (att den hade tillhört Diana) blir nu i stället till ett internt drag hos sakförhållandet.

Är denna reduktion korrekt finns det inga skäl att anta finala värden som inte är intrinsikala. Påståendet att något har finalt värde på grund av sina relationella egenskaper kan alltid återföras till påståendet att ett sakförhållande som involverar objektet i fråga tillsammans med objektets (relevanta) relationer till andra objekt är intrinsikalt värdefullt.

Rimligheten av en sådan reduktion kan dock ifrågasättas, av flera skäl. Till att börja med tycks denna reduktionsmanöver spänna vagnen framför hästen. Om det är värdefullt att den av människohand orörda vildmarken existerar, så är det väl värdefullt just därför att vildmarken själv är värdefull? Det är sakförhållandet som hämtar sitt värde från objektet och inte tvärtom. Att åberopa värdet hos ett sakförhållande för att förklara värdet hos objektet är därför orimligt.

I själva verket skulle man gå ännu längre och ifrågasätta om existensen av ett värdefullt objekt alltid är något som skall värderas. Som bekant, förnekades detta eftertryckligen av Kant vad beträffar estetiskt värde: Att ett objekt är estetiskt värdefullt medför ingalunda att objektets existens är av värde (Kant, 1913 (1790), § 2). Detsamma kan mycket väl gälla några av de fall vi har tagit upp. Vi värderar Dianas klänning för dess egen skull, men anser vi verkligen att det är värdefullt att klänningen existerar? Är världen bättre tack vare dess existens? Kanske tycker vi att klänningen, på grund av dess värde, bör bevaras eller åtminstone inte förstöras, men anser vi att världen hade varit sämre om klänningen aldrig hade funnits?

Detta visar förresten att anhängarna av reduktionsmanövern kan få

svårigheter med att exakt utpeka det sakförhållande som förmodas vara av värde. Är det existensen av objektet ifråga eller är det snarare dess fortsatta existens givet att det redan existerar? Och är det dess fortsatta existens som är bra eller vore det snarare dåligt om objektet upphörde att existera? Kanhända vore det bara dåligt om objektet ifråga uppsåtligt förstördes? Det finns här flera möjligheter att välja emellan, och det är långt ifrån klart att just en av dem är den rätta.

Vi bör dock ställa en mer fundamental fråga: Varför skulle man överhuvudtaget vilja reducera värdet hos ett ting till värdet hos ett sakförhållande? Flera filosofer har argumenterat för eller helt enkelt utgått ifrån att i slutändan kan inget annat än sakförhållanden (eller fakta) vara värdefullt. (Jfr Ross 1930, Harman 1967, von Wright 1963 och 1972, Chisholm 1968-69, Quinn 1974 och 1977, Oldfield 1977, Carlson 1995 och 1997, Feldman 1997, Bradley 1998, Brülde 1998, och Zimmerman 1998.) Men vad ligger bakom ett så pass radikalt ställningstagande?

En förklaring har att göra med vår benägenhet att falla tillbaka på det välbekanta. Under de senaste fyrtio åren har det skett en imponerande utveckling inom logiken för modala satsoperatorer, inklusive sådana som "det är gott att..." eller "att ... är bättre än att ---". En värdeteoretiker som återför allt värde till propositionsliknande objekt har därför tillgång till en väl utvecklad formell apparat. En annan förklaring har att göra med enkelhet. Att vissa sakförhållanden är intrinsikalt värdefulla är allmänt vedertaget. Ett synsätt som reducerade allt finalt värde till intrinsikalt värde hos sakförhållanden skulle därför ha monismens uppenbara fördelar. Bestämning av helheters värden på basis av värden hos deras delar skulle underlättas avsevärt om de värdefulla delarna alla hörde till samma ontologiska kategori. Att lägga samman värden hos ting med värden hos sakförhållanden kan mycket väl resa oöverstigliga hinder.

Enkelhet är emellertid ett tveeggat svärd i händerna på teoretikern: Förvisso blir teorin lättare att handskas med, men priset kan vara att man missar ämnets komplexa natur. Ett mera tvingande skäl för reduktionen tycks i stället ligga i en inflytelserik syn på värdenas natur, enligt vilken det råder en essentiell länk mellan värde och preferenser eller önskningsar. Att vara värdefullt är enligt detta synsätt att vara önskvärt; det är att vara ett passande objekt för en preferens. (Eller, i en mera subjektivistisk tappning, det är att vara ett objekt för en

preferens som vi själva skulle ha under vissa idealiserade omständigheter.) Samtidigt förefaller många filosofer hysa uppfattningen att preferenser har sakförhållanden som sina objekt snarare än konkreta ting. När vi till exempel säger oss föredra ett ting, som när vi föredrar en apelsin framför ett äpple, är det ägandet eller ätandet av apelsinen som vi föredrar. Men om det nu är sakförhållanden som är objekt för våra preferenser, och värde är essentiellt länkad till en preferens, då kan endast sakförhållanden tillmätas värde. En liknande slutsats får vi om värde i stället analyseras i termer av 'strävan' eller 'befordran'. Vi befodrar sakförhållanden. Om värde är vad vi bör sträva efter eller befodra (eller vad vi skulle befodra under idealiserade omständigheter), är det igen endast sakförhållanden som är värdefulla. Som Ross uttrycker det: "'God' är ett namn på en kvalité som tillkommer 'målsättningar' och inte 'substanser'". Eftersom 'målsättningar' alltid är fakta, sluter han sig till att det endast är fakta som kan ha ultimata värde (Ross, 1930, ss 112f).

Att acceptera tanken att värde är vad som påkallar ett passande gensvar, innebär emellertid inte att ett sådant gensvar alltid måste antas bestå i befodran eller föredragande. Det kan finnas andra attityder än preferenser och andra beteenden än befodran som kan vara relevanta i dessa sammanhang. Enligt en tradition som utgår från Brentano tolkas värden således i stället som passande objekt för *emotioner*, såsom kärlek, gillande, beundran eller aktning (se t ex Brentano 1969 (1889)). Alternativt skulle man kunna relatera värde till tingorienterade beteenden, eller kanske ännu hellre, till tingorienterade attityder-plus-beteenden: att vara värdefullt är att vara något vi bör skydda, omhulda, eller vårda. (Noteras bör att vissa värdeanalyser som använder sig av föreställningen om en passande emotionell respons kan också involvera en beteendekomponent: någon skarp gräns mellan attityder och beteenden är svår att dra). I själva verket, när man inser hur många olika typer av responser som skulle kunna vara relevanta i detta sammanhang, ter det sig bestickande att avvisa varje monistisk analys av värde i termer av en specifik form av respons. Marcia Baron har därför föreslagit en pluralistisk ansats: Ett värde kan påkalla flera olika typer av responser och – vad som här är särskilt relevant – olika värden kan påkalla olika sorters responser (Baron 1997; för liknande pluralistiska idéer se Anderson 1993, kap 1, sektion 1, och Swanton 1995). Som Baron (1997, ss 22) uttrycker saken:

Värde kommer i flera varianter, även om vi begränsar oss till [...] icke-instrumentellt värde, och det tycks inte som om allt värde påkallar samma respons. Vissa är sådana att den bästa responsen är att exemplifiera eller instantiera dem; återigen andra påkallar att det produceras så mycket av dem som möjligt; andra igen påkallar att vi hedrar dem genom att avstå från att göra något som skulle kränka dem. Ofta blir en blandning av dessa responser påkallad, en blandning i vilken proportionerna kan variera beroende på värdet ifråga och på den konkreta situationen. (Dock är det inte så att det normala skulle vara att det bara finns en lämplig respons eller responsblandning. Vissa responser kommer att vara olämpliga, men ofta kommer det att finnas fler än en lämplig respons.)

Givet en sådan pluralistisk ansats till värdeanalys försvinner huvudledningens till att reducera tingvärden till sakförhållandevärden. Värdefulla ting kan påkalla bestämda tingorienterade attityder eller beteenden: en av människohand orörd vildmark påkallar skydd, Dianas klänning skall omhuldas och bevaras, osv.

Det finns till och med filosofer, t ex Elisabeth Anderson, som länkar alla värden till ting- eller personorienterade attityder såsom att älska, respektera, omhulda, etc. Anderson drar därför den radikala slutsatsen att ultimata värde endast tillkommer icke-propositionella entiteter (Anderson 1993, ss 20). Vi behöver inte gå så långt: vår version av den pluralistiska värdeanalysen bereder plats för såväl propositionella som icke-propositionella värderesponser.

Reduktionen av allt värde till värdet hos sakförhållanden skulle emellertid igen kunna tas till heders, om de olika beteende- och attitydresponser som tingvärdena påkallar i sin tur vore reducerbara till preferenser eller befordran (eller någon kombination av dessa två). Men denna väg framstår som föga framkomlig: de relevanta attityderna och beteendena förefaller vara alltför komplexa för att medge en sådan rekonstruktion.

4. Tre eftertankar

(i) Även om icke-propositionella objekt godtas som möjliga värdebärande, kan man fortfarande insistera att 'värde som självändamål' endast kan tillkomma propositionsliknande entiteter, såsom fakta eller sakför-

hållanden.⁷ När allt kommer omkring är ändamål aldrig ting. Och med all respekt för Kant är de inte heller personer. Ross har rätt när han insisterar att målsättningar är fakta snarare än 'substanser'. Därför är uttrycket 'värde som ändamål' missvisande för den typ av värde vi har i åtanke: värde för dess egen skull. De relevanta värdena kan snarare betecknas som 'slutvärden', i så måtto att vad som bär dessa värden inte bara är medel till något annat som är värdefullt. Värdena ifråga är 'finala' i bemärkelsen *ultimata*. (Latinets 'finis' skall alltså här utläsas som 'slut' och inte som 'mål'.)

(ii) När vi väl har skilt mellan intrinsikalt och finalt värde, inser vi att det gängse argumentet för existensen av intrinsikala värden grundas på en ekvivokation. Argumentet är som följer: Vi anser många saker vara värdefulla som medel. Men inget skulle kunna vara värdefullt på detta sätt – det vill säga, värdefullt för något annats skull – såvida det inte fanns saker som var värdefulla för deras egen skull. Vi måste därför acceptera existensen av intrinsikala värden.

Det bör nu emellertid stå klart att argumentet på sin höjd visar, om det överhuvud visar något, att vi måste acceptera existensen av *finala* värden. Värde som medel är extrinsikalt, dvs baserat på externa (relationella) egenskaper, men extrinsikalt värde förutsätter inte att intrinsikalt värde måste existera.

(iii) Ett objekts intrinsikala värde kan variera i olika möjliga världar. De interna egenskaper som detta värde supervenerar på kan ju i vissa fall vara *kontingenta* drag hos objektet. Det är t ex en intern men kontingent egenskap hos, säg, en semesterresa att den har varit behaglig. Den hade kunnat bli ett misslyckande. Man bör därför inte sammanblanda intrinsikalt värde med *essentiellt* värde. Det senare är det värde som ett objekt har med nödvändighet, dvs i varje möjlig värld i vilken det existerar.

I ljuset av ovanstående förefaller intrinsikalt värde vara betydligt mindre normativt intressant än vad många har ansett. När allt kommer omkring, vad är det som är så speciellt med ett värde som supervenerar på ett objekts interna snarare än relationella egenskaper, särskilt

⁷ En 'propositionsliknande' entitet, såsom vi använder denna term, kan men behöver inte vara abstrakt, den kan men behöver inte vara lokaliserad i tid och rum, och dess identitetskriterier kan vara mer eller mindre stringenta. Viktigt för oss här är i stället att entiteter av detta slag är föremål för 'sk propositionella attityder'.

om de förra kan vara lika kontingenta för objektet som de senare? Essentiellt värde är intressantare, åtminstone om dess nödvändighet är av det aprioriska slaget: objekt som är värdefulla på detta sätt omgärdas av apriori gällande normer. Men om sådana värden överhuvudtaget förekommer, vilket ingalunda är säkert, tycks det mesta vi är angelägna om falla utanför denna kategori och inte ens kunna föras tillbaka på värden inom kategorin ifråga. Däremot torde såväl spridningen som den normativa relevansen av *finalt* värde vara uppenbar, åtminstone om detta värde analyseras i termer av normer eller desiderata för lämpliga attityder och beteenden.⁸

8 Nyligen har vi upptäckt att vår position uppvisar flera likheter med en ståndpunkt som försvaras i Kagan (1998). Kagans exempel på finala värden liknar våra. Han ägnar stor uppmärksamhet åt något vi bara nämner i förbigående, i samband med Korsgaards exempel med minkpälsten: Objektets finala värde kan ibland supervenera på dess värde som medel. Kagan noterar också att intrinsikalt värde kan vara kontingent och drar härav samma slutsats som vi gör: Det är finala värden som är normativt intressanta. Han diskuterar dessutom reduktionsmanövern, precis som vi gör. *Men* han anför inga skäl för att tillbakavisa reduktionen. I själva verket tycks han tro att den mycket väl skulle kunna vara framgångsrik. I detta avgörande avseende går våra positioner isär. Dessutom skiljer han inte mellan värdets konstitutiva grunder och dess superveniensbas: han har fortfarande uppfattningen att inga värden vore intrinsikala om subjektivismen vore sann.

Litteratur

- ANDERSON, ELISABETH, 1993. *Value in Ethics and Economics*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- BARON, MARCIA W, 1997. "Kantian Ethics", i *Three Methods of Ethics*, Marcia W Baron, Philip Pettit, och Michael Slote, Oxford UK: Blackwell.
- BEARDSLEY, MONROE C, 1965. "Intrinsic Value", *Philosophy and Phenomenological Research*, 26: 1–17.
- BRADLEY, BEN, 1998. "Extrinsic Value", *Philosophical Studies*, 91: 109–26.
- BRENTANO, F, 1969 (1889). *The Origin of Our Knowledge of Right and Wrong*, London: Routledge & Kegan Paul.
- BYKVIST, KRISTER, 1998. *Changing Preferences: A Study in Preferentialism*, Uppsala: Acta Universitatis Uppsaliensis.
- BRÜLDE, BENGT, 1998. *The Human Good*, Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- CHISHOLM, RODERICK M, 1968–9. "The Defeat of Good and Evil", *Proceedings and Addresses of the American Philosophical Association*, 42: 21–38.
- CARLSON, ERIK, 1995. *Consequentialism Reconsidered*, Dordrecht: Kluwer.
- CARLSON, ERIK, 1997. "The Intrinsic Value of Non-Basic States of Affairs", *Philosophical Studies* 85: 95–107.
- FELDMAN, FRED, 1997. "On the Intrinsic Value of Pleasures", *Ethics* 107: 448–466.
- HARMAN, GILBERT H, 1967. "Toward a Theory of Intrinsic Value", *The Journal of Philosophy* 64: 792–805
- KAGAN, S, 1992. "The Limits of Well-being", i *The Good Life and the Human Good*, utg av Ellen Frankel Paul, Fred D Miller, Jr, och Jeffrey Paul, Cambridge University Press.
- KAGAN, S, 1998. "Rethinking Intrinsic Value", *The Journal of Ethics* 2: 277–97.
- KANT, I, 1913 (1790). *Kritik der Urteilskraft*, Akademieausgabe, Berlin: Verlag Georg Reimer.
- KORSGAARD, CHRISTINE M, 1996. "Two distinctions in Goodness", i Korsgaard, *Creating the Kingdom of Ends*, Cambridge University Press: 249–74; omtryckt från *The Philosophical Review* XCII (1983): 169–5.
- KORSGAARD, CHRISTINE M, 1998. "Motivation, Metaphysics, and the Value of the Self: A Reply to Ginsborg, Guyer and Schneewind", *Ethics* 109: 49–66.
- LEMO, NOAH M, 1994. *Intrinsic Value; Concept and Warrant*, Cambridge University Press.
- MOORE, G E, 1903. *Principia Ethica*, Cambridge: Cambridge University Press.
- MOORE, G E, 1922. *Philosophical Studies*, London: Routledge and Kegan Paul.
- MOORE, G E, 1965 (1912). *Ethics*, Oxford: Oxford University Press.
- MOORE, G E, 1993. "Preface to the second edition", i *Principia Ethica*, revised version, Cambridge: Cambridge University Press.
- OLDFIELD, EDWARD, 1977. "An Approach to a Theory of Intrinsic Value", *Philosophical Studies* 32: 233–49.
- O'NEILL, JOHN, 1992. "The Varieties of Intrinsic Value", *The Monist* 75: 2: 119–137.
- PETTIT, PHILIP and SMITH, MICHAEL, 1990. "Backgrounding Desire", *The Philosophical Review* 99: 565–92.
- QUINN, WARREN, 1974. "Theories of Intrinsic Value", *American Philosophical*

Quarterly 11: 123–132.

QUINN, WARREN, 1977. "Improved Foundations for a Logic of Intrinsic Value", *Philosophical Studies* 32:73–81.

RABINOWICZ, WLODEK och ÖSTERBERG, JAN, 1996. "Value Based on Preferences", *Philosophy and Economics* 12: 1–27.

RABINOWICZ, WLODEK, 1996, "Värde grundat på preferens", *Filosofisk Tidskrift* 4/96: 21–36.

RABINOWICZ, WLODEK och RÖNNOW-RASMUSSEN, TONI, 1999. "A Distinction in Value: Intrinsic or For Its Own Sake", utkommer i *Proceedings of The Aristotelian Society*.

ROSS, W D, 1930. *The Right and the Good*, Oxford University Press.

SWANTON, CHRISTINE, 1995. "Profiles of the Virtues", *Pacific Philosophical Quarterly* 27: 335–344.

TOLHURST, WILLIAM, 1983. "On the Nature of Intrinsic Value", *Philosophical Studies* 43: 383–95.

VELLEMAN, J DAVID, 1999. "Love as a Moral Emotion", *Ethics* 109: 338–75.

VON WRIGHT, G H, 1963. *The Varieties of Goodness*, London: Routledge and Kegan Paul.

VON WRIGHT, G H, 1972. "The Logic of Preference Reconsidered", *Theory and Decision* 3: 140–169.

ZIMMERMAN, MICHAEL J, (1998) "Bearers of Intrinsic Value", kap 3 i en kommande bok om intrinsiskt värde.